

LJUBLJANSKI ZVON

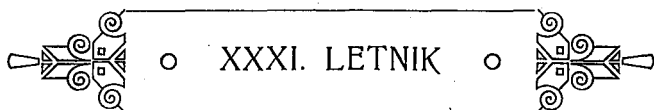
MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST

:: :: IN PROSVETO :: ::

UREDIL

DR. JANKO ŠLEBINGER

1911

V LJUBLJANI

NATISNILA IN ZALOŽILA »NARODNA TISKARNA«

modalitetnega momenta. Če pa iščem tega nadaljnega modalitetnega momenta pomen, se moram ozreti najpoprej na prvo značenje prefiksa „u“, in ta je, da znači „u“ neko odmikanje, oziroma da je soroden s prefiksom „od“. — Če vsporedim prefiks „pri“ s prefiksom „u“, dobim vtis, da pomeni „pri“ toliko kot „hinzu“, „u“ pa toliko kot „hinweg“, da priganja „pri“ razvoj dejanja v isto smer, v kateri že dejanje samo speje, da torej pospešuje in speje v napredek, — „u“ pa vpliva v nasprotni smeri, torej zadržuje, ovira, zaustavlja. Zdi se mi, da bi se morda dalo postaviti pravilo, da sestava s „pri“ daje v obče afirmativen, ona z „u“ (oziroma „od“) pa negativen pomen; pritrditi, prikimati, prireči (adjudicieren), pristati, pristopiti, pritegniti i. t. d. vsi so s svojim „da, tako je!“ na strani tistega, ki trdi, vsi skušajo prispevati, da trditev obveljaj; sestavljenke z „u“ in „od“ pa kažejo nasprotno smer, t. j. nekak upor ali odpor proti trditvi; kdor odkima, odreče, odpove, tisti pravi, da ne; kdor prošnjo odbije in se ji ustavi, ne soglašá s prošnjo, pač pa tisti, ki v to privoli ali dovoli; kdor odstopi ali se umakne, noče biti več na prvotnem stališču, svoj prejšnji „da“ zamenja z „ne“; prav tako si mislim tudi, da naš ugovor ne pritruje, ampak zanikuje, ne trdi tistega, ampak nasprotno, ne podkreplja trdivčeve izjave, ampak se ji ustavlja. Na kratko povedano, „pri“ in „u“ (od) si v tem smislu nasprotujeta, da pritrditev trdi isto kot trditev, ugovor pa trditvi nasprotuje. Tako razumejo Slovenci dandanes po veliki večini izraz ugovor, da je to govoru ali trditvi nasprotna, upirajoča se trditev. Še eno hočem pripomniti. Ker gospod Upravda sklicajoč se na Pleteršnika in Levca ugovarja oblikam ugovor in ugovarjati, češ da so slovniško neopravičene, ker prefiks „u“ izrazuje samo dokončev t. j. golo perfektiviranje — in ker na 184. str. Slovenskega Pravnika (v ponat. str. 8) samozavestno povdarja, da pisatelji do novejšega časa sploh niso poznali besed ugovor, ugovarjati v drugotnem pomenu (Einrede, einreden), temuč le vgovor, vgovarjati — tedaj bi se dalo iz tega nekako sklepati, da mu vgovor in vgovarjati še nista toliko zoprna, da bi se z njima morda še lahko sprijaznil, le ta preklicani „u“ (ugovor, ugovarjati), ki služi edino le perfektiviranju (?), ta preklicani „u“, ta ga bode. Tukaj bodi povedano, da Pleteršnik in Levec, ki se je nanju eno stran poprej sam skliceval glede prefiksa „u“, niti eden niti drugi nimata oblik ugovor in vgovarjati, ampak samo ugovor in ugovarjati. Tu bi pa jaz tako le sodil: če sta mu bila enkrat dovolj poroka, naj bi ju nikor tako hitro ne zatajil. In ker smo že za „u“ naglašali golo zmožnost perfektiviranja, povejmo še za „v“ (въ), da pomeni prodiranje v notranjost, pa tudi začetek in — deminucijo dejanja. Kteri pomen bi bil tu na mestu, to bi me zanimalo izvedeti od tistega, ki mu bolj ugaja vgovor mimo ugovora. Sicer si pa že mislim, da utegne reči: „vmies (darein), med govor se vtikaje“; — magari, če komu to bolj ugaja, nego dostojni in odločni „nasproti“.

Toliko sem moral odgovoriti na repliko, da ne bodo gospoda mislili, kako strašno so nas potolkli — in pristaviti moram, da se kot pravdanski človek ne mislim nič več pravdati z upravnimi, ki svoj „pravniški izraz“ zataje in s „pravnim izrazom“ nadomeste, ker se je naravno bati, da bi se ob taki nezanesljivosti uračnil, uštel in upraval.

Veracior.

A. Leskien, Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. 1909. 8°, LII + 260 str. Cena broš. K 6.—

A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Grammatik, Texte, Glossar. Fünfte Auflage. Weimar, Hermann Böhlau Nachf. 1910. V. 8°, XVI + 351 str. Cena broš. K 9.60.

V zadnjem času se opaža na polju slovanskega jezikoslovja vesel pojav, ki naj zadosti občutni potrebi, da se po priznanih zastopnikih te vede zbere, kar je raztresenega in dognanega, da se tako ne le mlajši generaciji olajša nadaljni posel, ampak tudi sorodnim strokam omogoči najhitrejša informacija. Koncentracija vede je na dnevnem redu. V Peterburgu izhaja pod uredništvom V. Jagića „Enciklopedija slovanske filologije“ — druge filologije imajo kaj takega že zdavnaj —, pa tudi v Nemčiji se je zanimanje za tisočletne sosede nenavadno dvignilo. Razne nove znanstvene zbirke so sprejele v krog svojih izdaj tudi študije o slovanskih temah. Tako je zgoraj imenovana prva knjiga prvi zvezek zbirke slovanskih učnih in ročnih knjig (Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher) in sicer prve vrste „Slovnice“, ki jih v založništvu C. Winterja v Heidelbergu izdavata A. Leskien in E. Berneker. Prvak nemških slavistov in eden prvih inavguratorjev moderne lingvistične struje na Nemškem, prof. A. Leskien, je zlasti po svoji „ročni knjigi starobolgarskega jezika“ (Handbuch der altbulgarischen Sprache), ki je sedaj izšla že v peti izdaji, tudi širšim krogom tako vrlo znan, da se vsak njegov podarek slovanski filologiji že vnaprej sprejme z veseljem. Tudi gori imenovani knjigi stojita seveda na vrhuncu sedanjega znanja.

Ako se „Handbuch“ po vsebini in ureditvi more smatrati že znanim (obširno oceno druge izdaje iz leta 1886. je objavil „Ljubljanski Zvon“ v VII. letniku, str. 115—121 iz peresa V. Oblaka), mora skoro istočasna izdaja „gramatike“ vzbuditi precejšen interes, posebno še njeno razmerje k „Handbuchu“. „Ročna knjiga“ sama je ostala v primeri s prejšnjimi izdajami (tretja 1898, četrta 1905) v bistvu nespremenjena, v podrobnostih pa je mnogo popravljenega, a dodan je pregled predlogov, in precej razširjen je oddelek o pomenu glagolskih osnov. V obče hoče ostati, kar je bil, „ein Lehrbuch für eine Einzelsprache in Form einer beschreibender Grammatik“ (Vorwort III). — Od „Handbucha“ se „gramatika“ razen drugačnega načina razpravljanja snovi razlikuje predvsem v tem, da nima tekstov in glosarja, a ima za to nov gramatični oddelek o tvoritvi osnov imen (sintaksa je tudi tu opuščena), da opušča navajanje podrobnejših fonetičnih (ortografskih) in formalnih posebnosti posameznih spomenikov in da privaja le najstarejšo obliko, slednjič, da se obširneje bavi s primerjanjem starobolgarskih glasov in oblik z indogermanskimi, pa tudi drugimi slovanskimi, v kolikor to more služiti njih boljšemu razumevanju. Poudariti pa je tudi treba veliko informativno vrednost obširnega uvoda, kjer se poroča o vseh važnejših vprašanjih, tičočih se stare cerkvene slovanščine. Obžalovati je, da ni v kazalu nobenih posebnih podatkov k uvodu, kakor tudi ni nobenega indeksa k celi „gramatiki“. Ker more ta uvod zanimati tudi širše kroge, hočem se pomuditi malo pri njegovi vsebini. Umljivo je, da se v njem najprej govori o povodih, zakaj se jezik, ki ga obravnavata obe knjigi, nazivlje „starobolgarski“ (str. IX—XII, o domovini jezika gl. še str. XXV—XXVII), kateri naziv, kakor je znano, še ni obče sprejet, ker se skoro še običajneje rabi izraz „starocerkvenoslovanski“ (prim. V. Vondráka „Altkirchenslavische Grammatik“, Berlin 1900 in dr.), ki je nadomestil prejšnji zastareli naziv „staroslovanski“, in ki ga je tudi sam Leskien postavil v naslovu v oklepaj. Moje mnenje je, da se tudi izraz „starobolgarski“ najbrže ne bo udomačil, ker je tudi netočen. Pod staro bolgarščino si vendar najprej lahko mislim jezik neslovanskih Bolgarov ali pa slovanski jezik starega bolgarskega carstva, zlate književne dobe carja Simeona; a to ni bila stara zapadnejša makedonščina, jezik slovanskih apostolov, kakor nam izpričujejo spomeniki, ki so potekli iz redakcionalne šole vzhodno-bolgarske, čeprav je sledila

neposredno po dobi apostolov Konstantina in Metoda. Tudi Leskien sam natančneje imenuje dijalektično skupino, h kateri pripada stari cerkveni jezik, — „bulgarisch-mazedonisch“ (str. XIX). Najtočnejše bi bilo torej reči „stara bolgaro-macedonščina“, ali pa „stara macedonska slovanščina“. Ker pa je to morda preneroden izraz (sicer prim. v „Handb.“ str. VI: „mittelbulgarisch-kirchenslavisch“), in ker z druge strani igra v zgodovini, razvitku in propadu in vplivih imenovanega jezika veliko vlogo funkcija, ki jo je imel cerkveni jezik, zato se mi zdi, da bo obveljal naziv „stara cerkvena slovanščina“. To je nekdanje macedonsko narečje, dvignjeno do časti literarnega jezika, ki pa je takoj že v Moraviji in Panoniji dobil svoje okrase, in ki se je po deželah in dobah vedno bolj in bolj oddaljeval od svojega prvotnega tipa, ki ga torej nikakor ne gre identificirati s kako staro bolgarščino. — Na str. XII—XIV. so navedeni historični viri in njih izdaje. Izpuščene so novejšje ruske izdaje tako imenovanih panonskih legend o sv. Cirilu in sv. Metodu (Lavrova), kakor je sploh opaziti, da stopa ruska in tudi druga slovanska strokovna literatura proti nemški, francoski in češki nekaj nezasluženo v ozadje. Iz panonske legende o sv. Cirilu se še pozneje (na str. XXIII) navede mesto, ki ga je sintaktično le tedaj dobro umeti, ako se predpolaga grški original, čemur bo pač treba vkljub ugovorom pritrditi. O pristnosti pisma papeža Hadrijana (vita Methodii, cap. 8) se Leskien ne izreče (str. XXIV.): Za njo govori poleg drugega zlasti pasus, da se evangélij beri tudi latinski. Brücknerjevo stališče (Thesen zur Cyrillo-Methodianischen Frage, Archiv für slavische Philologie, XXVIII Bd.), ki so mu italška in panonski legendi „tendenčni spisi“ in dr., Leskien imenuje „radikal-kritisch“ in s tem menda po pravici odklanja. Spisa dr. Ivana Franka ne navaja. Zakaj se pa na prvem mestu kot „zusammenhängende Darstellung“ citira knjiga K. Goetza (Geschichte der Slavenapostel, 1897; prim. moje oceno v Arch. XX, 124—140), mi ni čisto jasno, ako ni to samo priznanje, da ni drugega. Da vprašanja o virih še niso vsa rešena, je gotovo, in v sledečem odstavku, življenjepis sv. Cirila in Metoda in opisu njih dela (str. XV do XXV) se tudi opozarja na razne historične težkoče. Najmanjšo preglavico lahko delajo še nasprotja med papeževimi enuncijacijami, ki jih Leskien, kakor pravi, tudi samo prosto konstatira (str. XXV). Apostola sta mu bila Grka, ki pa sta, kakor je razvideti iz spisa Joanna Cameniate (De exidio Thessalonicae), mogla že od otročiji let znati slovanski (str. XVI). Fonetična čudovita popolnost in dovršenost Konstatinovega-Cirilovega alfabeta navaja Leskiena na misel, da je moral Konstatin že mnogo prej študirati jezik macedonskih in njim sosednih bolgarskih Slovanov, nego to pripovedujejo legende. Morda je imel že pred pozivom na Moravsko namero, razširiti krščanstvo med balkanskimi Slovani (str. XXI). — Na str. XXVII—XL se razpravlja podrobno o pismenih — glagolskih in cirilskih in podava analizo celega pismenega sistema. Kako vse drugače se dandanes lahko formulirajo dokazi za večjo starost glagolice nasproti cirilici, nego je to mogel storiti svoj čas Miklošič v Ersch-Gruberjevi enciklopediji. Glavni dokazi so: 1. Kijeovski listki, 2. hrvaško-glagolska literatura in 3. relativna večja starost glagolskih tekstov glede oblik in izrazov (gl. str. XXXVIII sl.). Da je tako imenovano elbasansko pismo novogrško preteklih stoletij (str. XXXIII—IV) in nima nič opraviti z glagolico, kakor je mislil Geitler, se lahko razvidi iz „Anzeigerja“ dunajske akademije znanosti (1901, Nr. 9), kjer je poročilo o potovanju dr. Pekmeza v Albanijo in zgodovina tega pisma ter so pridejane tudi tabele, ki to evidentno izpričujejo, na kar je dr. Pekmeza opozoril podpisani. — Str. XL—XLIII. poročajo o stari cerkvenoslovanski literaturi. O razpredelitvi del najstarejše dobe bi se dale dandanes morda še točnejše domneve izreči. Psalter

(Valjavčeva razprava se ne omenja), parimejnik, mali proroki (Leskien jih ne omenja, tudi ne razprav Jevšejeva), euchologij in še kaj drugega po stilu prevoda niso čisto to, kar sta evangelij in apostol. Tudi eksarh Joannes (okrog 900) pripisuje Konstantinu le zadnje. Za paterik je dragocene pokaze najti v hrvaško-glagolski literaturi, tako kakor za parimejnik (prim. podpisane razpravo „О слѣдахъ древне-славянскаго паримейника въ хорватско глагольской литературы“ Moskva 1902). Seveda je pripoznati, da je želeli še nadaljnjih podrobnih monografij o posameznih delih in njih razmerju z drugimi. — Na str. XLIII—VI. se naštevajo spomeniki, ki tvorijo znani tako imenovani kanon starocerkvenoslovanskih spomenikov (njih glavni znak je pravilna poraba nazalov *ǫ* in *ę*). K njim po pravici prišteva Leskien tudi Kijevske listke, čeprav imajo mesto bolg. št — žd češko-slov. *c* — *z*, šč. Ponatisnjen je tudi najstarejši datirani dokument — cirilski nadpis iz Macedonije iz l. 993. Drugih manjših spomenikov ne omenja, (o njih glej Vondrák l. c. 13, 15.) — Na str. XLVI. do VII. razlaga Leskien razlike med spomeniki (glavna točka vporaba *ѡ*, *ѣ*), a na str. XLII—L. govori o poznejših dobah in recenzijah cerkvenoslovanskih spomenikov — srednjebolgarskih, srbo-hrvaških in ruskih (glavni znak zamestitvev starih nazalov *ǫ* in *ę* in dr.). Vondrák l. c. imenuje na prvem mestu še češko-slovaško redakcijo, kateri prišteva kijevske listke in praške odlomke. Poslednjih Leskien nima, o prvih gl. gori. Pri hrvaško-glagolski redakciji ni omenjenih izdaj zaslužne akademije na otoku Krku, samo Berčić dandanes že več ne zadošča. V tej zvezi ali že prej pri razpravljanju o spomenikih ali stari cerkvenoslovanski literaturi bi bilo želeli, da se doda tudi kaka pripomnja o brižinskih spomenikih in njih stikih s starocerkvenoslovanskimi teksti. Na str. XI. pravi sicer Leskien, da segajo v IX. stol. (na str. XXV, da so iz X. stol.), ali drugega ni. Rusko Ostromirovo evangelije (1056—7), ki je služilo za podlago prvi izdaji „Handbucha“ l. 1871., se zdaj v slovnici le na nekih mestih omenja. Ta omejitev je radi jasnosti in določnosti dela opravičena, ni pa povšeči ruskim filologom. Veliko delo, ki bi izčrpalo in obsegalo vso cerkveno-slovansko literaturo — vsaj starejših dob — in podalo še sintakso staro cerkveno-slovavškega jezika, ni bila naloga Leskienova, pričakovati ga je še le od bodočnosti; pot pa mu bo prekrčila najbrže enciklopedija slovanske filologije. — Na koncu uvoda so navedeni najvažnejši pripomočki k študiju stare cerkvene slovanščine.

(Koniec pril.)

Dr. Rajko Nachtigall.

Mičun M. Pavičević: Brdjanke. Gorske ruže. Crnogorcu. Cetinje.

Sedemindvajsetletni pesnik, tajnik v črnogorskem notranjem ministrstvu, je objavil v zadnjih treh letih navedene zbirke. Njegovi stihii ovajajo več dobre volje in resnega stremljenja nego posrečenih umotvorov. Sempatja zazveni krepak zvok, ki obrne pozornost nase n. pr. „A njegovo svagda tmurno lice — Rekao bi dva plamena ližu...“ v „Crnogorcu“, eni najboljših pesmi, prevedeni tudi na francoščino. Prečesto je plehek in medel, zlasti kadar peva o splošnih idejah — liberté, égalité, fraternité —, ali če nam trosi kakor srebrokodri izkušenec didaktična „Zrnca“. Mnogo verzov vzdihuje po boljši fakturi, prosi za trohico barvitosti in tone v vsakdanjost. Zapadnjaku se je težko ogreti za „krvave suze“, cele potoke „krvce“, za patetično retoriko. Če bi avtor strožje izbiral, bi utegnil podati kaj bolj uspelega.

A. Debeljak.